

Мій прадід [по батьковій лінії Дмитро Гузар³] був парох у Завалові⁴ 150 років тому. Три тижні тому мене повідомили, що хтось понищив гріб мого прадіда. Але пізніше я попросив, і там направили, і вже роблять останні роботи.

Він мав трьох синів: Володимира, Лева⁵ і Євгена.

Лев, мій дідо, мав двох синів: [мого] батька й Олександра. Батько мій, Ярослав Гузар⁶, родився 1897 року.

Батько оповідав, що дідуньо післав бабцю Вілюсю⁷ й обох синів до Відня, бо війна почалася. Батько там у 1915 році закінчив гімназію, здав матуру, і його взяли до війська австрійського. А пізніше ті, що були в австрійському війську, стали січовими стрільцями, [коли] створилися УСС, і батько перейшов туди.

Вони обидва [батько і його молодший брат Олександр] пішли на війну. Батько воював від 1915 року до кінця війни і щасливо вийшов. А що з Олександром сталося, не знаю. Тільки знаю, що він, бідака, десь на війні загинув, пропав. Ніколи про це не говорилося, батько майже не згадував про нього. Думаю, така була болюча історія, якої не хотіли пригадувати.

То десь мусив бути 1917–1918 рік, бо пізніше був тиф. Така пошесть, епідемія. Багато народу і у війську, і поза військом згинуло від тифу. «Гішпанка» то називалося, іспанський тиф⁸. Батько згадував, що вмирили в тій [військовій] частині, в якій він був. Казав: «Бувало так, що ми рано збудились, а той чи інший уже мертвий». Але якось батько щасливо з того вийшов, оминув то, навіть не захворів.

³Про о. Дмитра Гузара див. у Додатку: Родовід.

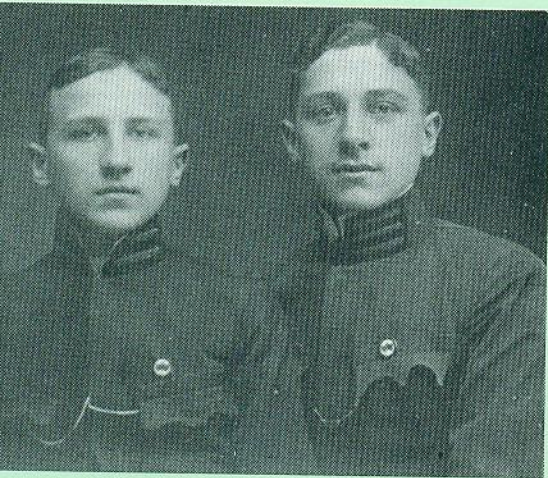
⁴Нині – село у Підгаєцькій громаді Тернопільського р-ну Тернопільської обл. Далі вказівки на населені пункти подаємо за сучасним адміністративним поділом.

⁵Про Лева Гузара див. у Додатку: Родовід.

⁶Про Ярослава Гузара див. у Додатку: Родовід.

⁷Про Вільгельміну Гузар див. у Додатку: Родовід.

⁸Від 1918 до 1920 у світі тривала пандемія іспанського грипу, найбільша за смертністю з пандемій за всю історію людства. Паралельно поширювались епідемії різних видів тифу.

Олександр і Ярослав Гузари – вихованці Станіславівської гімназії. Уніформа братів – із темно-сірого сукна. Дві прорізні нагрудні кишені з трьохмисковими клапанами. На стоячому комірі – петлиці з чорного оксамиту, на них золоті смужки з металізованого галуна. В Олександра їх по дві (що відповідає шостому класу гімназії), в Ярослава – по три (сьомому). На кітелях – українська пам'яткова відзнака «Не ридать, а добувать. 1914–1915», яку видавали від 1915.

На фото: (зліва направо)
Олександр і Ярослав Гузари, ~1915

[Тато] був хорунжим [в Українських січових стрільцях]. Не старшиною – підстаршиною. Хорунжий – то як прапорщик, той, що хоругву носить.

[А в Українській Галицькій армії] батько був в артилерії – поручник, старшина, то, що ми нині кажем «лейтенант». Каже: «Стрілець Білка, чому, коли гармата стріляє, стрілець має стояти з відкритим ротом?» – «Пане поручнику, щоби ворог думав, що у нас більше гармат».

Я мав книжку, правдоподібно, вона лишилася в бібліотеці в Римі. То така пам'ятна книга, видана великим форматом у 1930-х роках. Титул книжки – великими буквами «УСС» (усусуси, Українські січові стрільці). Там було дуже багато знімок. Власне, також знімка мого батька.

Мав мій батько дуже цікавий звичай. [Коли] були якісь свята: Святий вечір чи якийсь [інше] свято, то, знаєте, як то: вечерея їсться, співають, колядують... Мама⁹, сестра¹⁰, я, ще й бабусі були з нами. То мій батько любив пригадувати: «1918 року я був на Святий вечір там, там і там, 1919-го – там і там, 1920-го...» й так далі, рік за роком згадував, де був. І кожного року повторяв цілу історію свого життя. На підставі того ми пізнавали, запам'ятовували історію життя мого батька. Цікавий звичай. Я такого звичаю не маю, але то, знаєте, варто. Якби старші так оповідали в таких моментах, як Свята вечерея, то, думаю, діти би більше знали про своїх батьків, своїх дідів. Я сьогодні, на жаль, уже не пам'ятаю тих деталей. Але одну таку [історію] пам'ятаю.

⁹ Про Ростиславу Олександрю Гузар (Демчук) див. у Додатку: Родовід.

¹⁰ Про Марту Олену Василькевич (Гузар) див. у Додатку: Родовід.

То мусів бути Великдень під час війни з Росією¹¹. Мій батько був при артилерії. Виліз на дерево і крізь далековид дивився, що там діється на другій стороні. Там було велике поле, і з другої сторони поля в окопах – російське військо. А з іншого боку в окопах – австрійське. То початки [війни] мусили бути, ще Австрія і Росія воювали тут, на території Галичини. І батько каже: «Великдень уранці, прекрасний, теплий, весняний, ясний день, так гарно. Там, з окопів російських, хтось піднісся й відразу сховався. І з нашої сторони також. Спочатку тільки тако піднісся й сховався. Кілька секунд і то всьо. Але пізніше піднісся і вже, може, мінуто, може, дві дивився, не ховався, бо ніхто не стріляв. І з нашої сторони, а то були українські частини в австрійській армії, – то саме. Спочатку тільки підніс голову, а пізніше вже, поволі-поволі... Що сталося? Уже не тільки що не ховалися, але вилізли із окопів і почали йти назустріч. Ніхто не стріляв: Великдень».

Значить, вони на полі. Велике поле, з обох сторін ідуть [назустріч одні одним]. [Як виявилось,] там, у тих росіян, було дуже багато українців, наших людей. То є та пісня славно [про те, що] «йшов на брата брат»¹². Наші були в російській і в австрійській армії. У кожному разі зустрілися, принесли хто якусь там мав ковбасу, якийсь хліб, і разом заспівали «Христос воскрес», разом святкували Великдень. А пізніше розійшлися мирно. Але як довідались австрійські офіцери, що сталося таке велике братання, скандал зробили, і втоді приказали стріляти. Так що вечором уже того дня почалася канонада.

Батько дуже радо згадував ті військові часи. Він почав аж під час Другої світової війни про [Першу світову] говорити. То вже були сорокові, уже була війна, бомбардували Львів, ну, і ми мусили виїздити [з України], але мій батько говорив про ту Першу: «То була романтична війна». Ми сміялися.

Знаєте, я не дуже [певен], чи то була аж така дуже романтична війна, «бо війна війною, гей та вйо, вішта-вйо»¹³, як кажеться, але все ж таки видно, що були дуже інакші настрої. Тим більше, що мій батько після війни брав активну участь у тих організаціях, які занималися пам'яттю війни. Він не був членом якоїсь політичної організації, ОУН, чи Української військової організації, але, наприклад, займався цвинтарем Січових стрільців на Янівському цвинтарі у Львові.

Ярослав Гузар, березень 1918

¹¹ Перша світова війна (1914–1918).

¹² «Пиймо, друзі, грай, музико!» – стрілецька пісня, написана Романом Купчинським.

¹³ «Бо війна війною» – стрілецька пісня, написана Левом Лепким.

Я знаю, бо час до часу він туди ходив, мене брав із собою, як на прохід. Там були ті гроби, і батько ходив полагоджувати, переглядати, перевіряти. Також він дуже втримував товариський зв'язок зі своїми колишніми товаришами війни. Вони спілкувалися, ходили [на цвинтар] і тим жили. Був там, що я пам'ятаю, Лев Лепкий¹⁴, товариші його називали Льоньо, який, між іншим, був у Пресовому бюро¹⁵. Вони дуже багато гарних стрілецьких пісень написали, бо там були поети, хоч би сам Льоньо. Йому композитори [написали музику], і ті стрілецькі пісні з Першої світової війни – дуже гарна музика й дуже гарні слова. Була справді трошка романтика в тому, то нема сумніву.

То сто років тому. І знову воюємо. Знаєте, прикро. Кожна війна є дуже прикра, а тим більше, що якимось усе це трошки неясно. Друга світова війна – то було ясно: були німці, були не німці. А сьогодні не дуже легко зрозуміти війну. Може, тому що я такий старий, мені то тяжко.

Як зближалася російська армія, то десь був 1915 рік. Батько був удома, у Галичі. Бабці Вілюсі не було. Правдоподібно, й Олександра не було. Може, був із бабцею. [Були тільки] дід і він [батько]. Батько оповідав: «Паніка. Ідуть російські

¹⁴ Лев Лепкий (1888, с. Поручин Тернопільського р-ну Тернопільської обл. – 1971, м. Трентон, США) – поет, композитор, художник, громадський і культурний діяч. Брат письменника Богдана Лепкого. Один із авторів стрілецьких пісень. Автор багатьох пам'ятників на могилах січових стрільців у м. Львові та околицях. У 1939 виїхав у Польщу, потім у США.

¹⁵ Йдеться про Пресову квартиру Українських січових стрільців, що створена в 1914 як допоміжна культурно-просвітницька ініціатива для збирання та поширення матеріалів про історію і традиції УСС.